

PRAWO CYWILNE CZĘŚĆ OGÓLNA I PRAWO ZOBOWIĄZAŃ

Semestr zimowy 2021/22

mgr Aleksandra Bar

Księga Trzecia. Zobowiązania.

Tytuł VII **Wykonanie zobowiązań i skutki ich niewykonania**

Dział I. **Wykonanie zobowiązań**

Dział II. **Skutki niewykonania zobowiązań**

Dział III. **Wykonanie i skutki niewykonania zobowiązań z umów
wzajemnych**

Wykonanie zobowiązań

- Pojęcie zobowiązania
- Ogólne reguły dotyczące wykonywania zobowiązań
- Generalna zasada należytego wykonania zobowiązań
- Osoby uczestniczące w wykonaniu zobowiązania
- Przedmiot wykonania (jakość świadczenia, wykonanie częściowe, zmiana przedmiotu świadczenia, zarachowanie świadczenia)
- Miejsce wykonania zobowiązań
- Czas wykonania zobowiązań
- Wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych
- Wpływ zmiany okoliczności na wykonanie zobowiązania (klauzula *rebus sic stantibus*)

Odpowiedzialność z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania

- Przestanki odpowiedzialności kontraktowej
- Niemożliwość świadczenia
- Opóźnienie i zwłoka dłużnika
- Usunięcie wadliwości świadczenia
- Zwłoka wierzyciela

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

Art. 353 KC

§ 1. **Zobowiązanie** polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika **świadczenia**, a dłużnik powinien świadczenie spełnić.

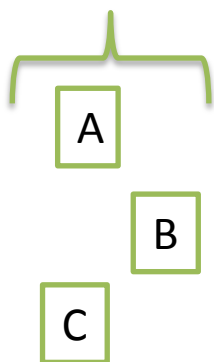
§ 2. Świadczenie może polegać na działaniu albo na zaniechaniu.

Strony zobowiązania → strona wierzycielska i dłużnicza (po każdej ze stron może występować więcej niż jeden **podmiot** - zob. art. 366 i n. KC)

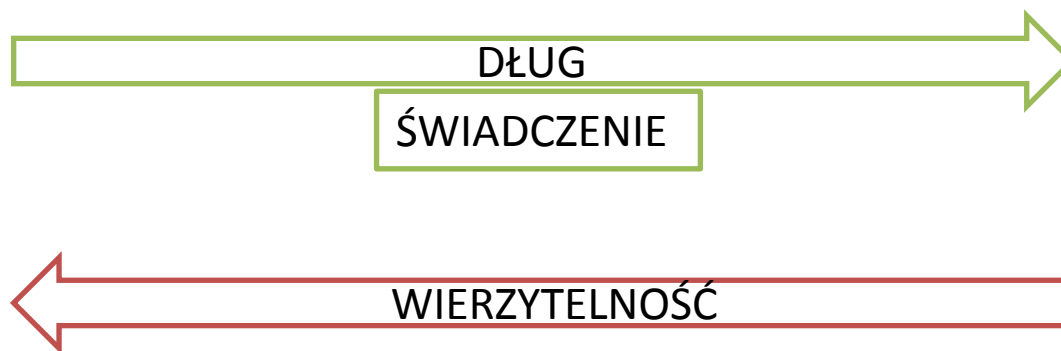
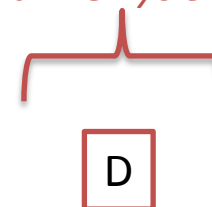
Przedmiot zobowiązania → zachowanie (a częściej zespół zachowań), które dłużnik powinien podjąć w interesie wierzyciela = **świadczenie**

Treść zobowiązania → **prawa i obowiązki stron**. Dla stron podstawowe znaczenie mają te obowiązki dłużnika, przez których dochowanie dochodzi do spełnienia przez niego świadczenia. Nazywane są one zbiorczo **długiem**, a odpowiadające im uprawnienia wierzyciela **wierzytelnością**.

Strona dłużnicza

Strona wierzycielska

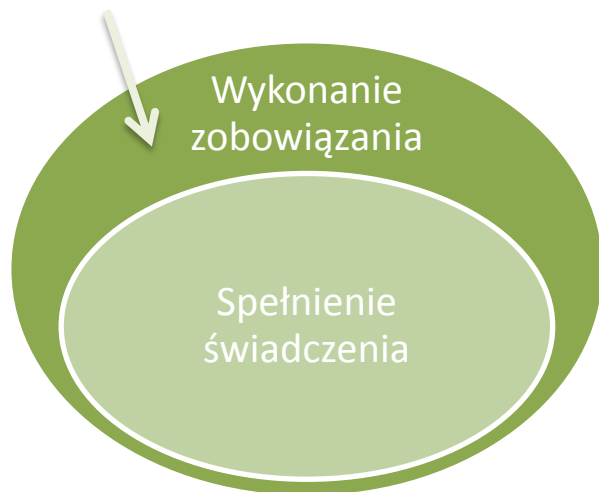

WYKONANIE ZOBOWIĄZANIA polega na takim zachowaniu dłużnika, w wyniku którego zostają spełnione wszystkie obowiązki dłużnika wynikające z zobowiązania (niezależnie od tego, czy są one związane funkcjonalnie z długiem).

Zasadniczo następuje przez **spełnienie świadczenia** (zaspokojenie interesu wierzyciela określonego w treści stosunku zobowiązaniowego przez wykonanie przez dłużnika wszystkich obowiązków funkcjonalnie związanych z długiem, które składają się na świadczenie)

UWAGA!

Np. danie zabezpieczenia,
złożenie rachunku z
zarządu ...

*Wykonanie zobowiązania sprowadza się w zasadzie do **spełnienia świadczenia** przez dłużnika, aczkolwiek **spełnienie świadczenia nie zawsze musi oznaczać wykonania zobowiązania** - np., gdy nie zostaną spełnione ciążące na dłużniku obowiązki funkcjonalnie związane z zobowiązaniem, a nie związane z długiem.*

wyr. SN z 5.1.2011 r. (III CSK 119/10, Legalis)

Teoria 1. CZYNNOŚĆ PRAWNA

Wykonanie zobowiązania jest czynnością prawną (dwustronną, bądź jednostronną) → zawsze jest przejawem woli dłużnika, gdyż ma ono na celu zwolnienie się przez niego z zobowiązania.

Teoria 2. CZYNNOŚĆ PRAWNA/FAKTYCZNA + WOLA

Wykonanie zobowiązania może być zarówno czynnością prawną (jednostronną lub dwustronną), jak i czynnością faktyczną, a zależy to od rodzaju świadczenia.

Wykonaniu zobowiązania musi towarzyszyć czynnik woli nakierowany na jego wykonanie (czyli dokonanie czynności prawnej lub faktycznej).

Teoria 3. CZYNNOŚĆ PRAWNA/FAKTYCZNA

Wykonanie zobowiązania może być zarówno czynnością prawną (jednostronną lub dwustronną), jak i czynnością faktyczną.

Czynnik woli ma znaczenie jedynie wówczas, jeżeli wynika to z **charakteru i treści** konkretnego zobowiązania:

+ **WOLA** Czynn timer woli, a także ew. wadliwość aktu woli (np. brak zdolności dłużnika do czynności prawnych, błąd) ma znaczenie w wypadku świadczeń przybierających postać czynności prawnych → *np. zobowiązanie do zawarcia umowy, zrzeczenia się określonego prawa.*

+ ~~WOLA~~ Czynn timer woli nie ma znaczenia w przypadku świadczeń przybierających postać czynności faktycznych → *np. zobowiązanie do wykonania dzieła, świadczenia usług, zaniechania*

Ogólne reguły wykonywania zobowiązań (art. 354 KC)

→ 354 KC ma zastosowanie do **wszystkich rodzajów zobowiązań** bez względu na źródło ich powstania (*czynność prawna/ konstytutywne orzeczenie sądu/ decyzja administracyjna/ czyny niedozwolone/ bezpodstawne wzbogacenie....*)

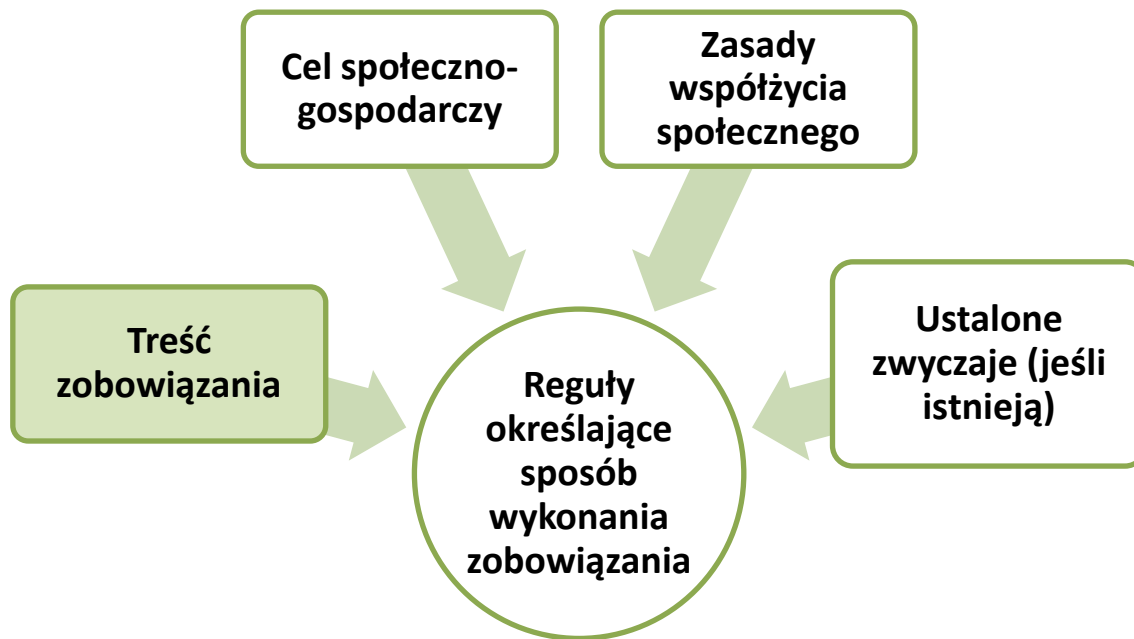
Art. 354

§ 1. Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie zgodnie z jego **treścią** i w sposób odpowiadający jego **celowi społeczno-gospodarczemu** oraz **zasadom współżycia społecznego**, a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje - także w sposób odpowiadający tym **zwyczajom**.

§ 2. W taki sam sposób powinien współdziałać przy wykonaniu zobowiązania **wierzyciel**.

✓ **Ogólny obowiązek współdziałania wierzyciela z dłużnikiem** przy wykonywaniu zobowiązania (te same kryteria postępowania).

✓ Obowiązek ten dotyczy nie tylko do czynności **spełniania świadczenia**, ale także **do wykonywania wszelkich innych obowiązków dłużnika składających się na zobowiązanie**.

- Treść zobowiązania → prawa i obowiązki stron;
- Treść zobowiązania określa jego **źródło** (zdarzenie kreujące stosunek zobowiązaniowy) oraz w odnoszące się do tego zobowiązania normy prawne;

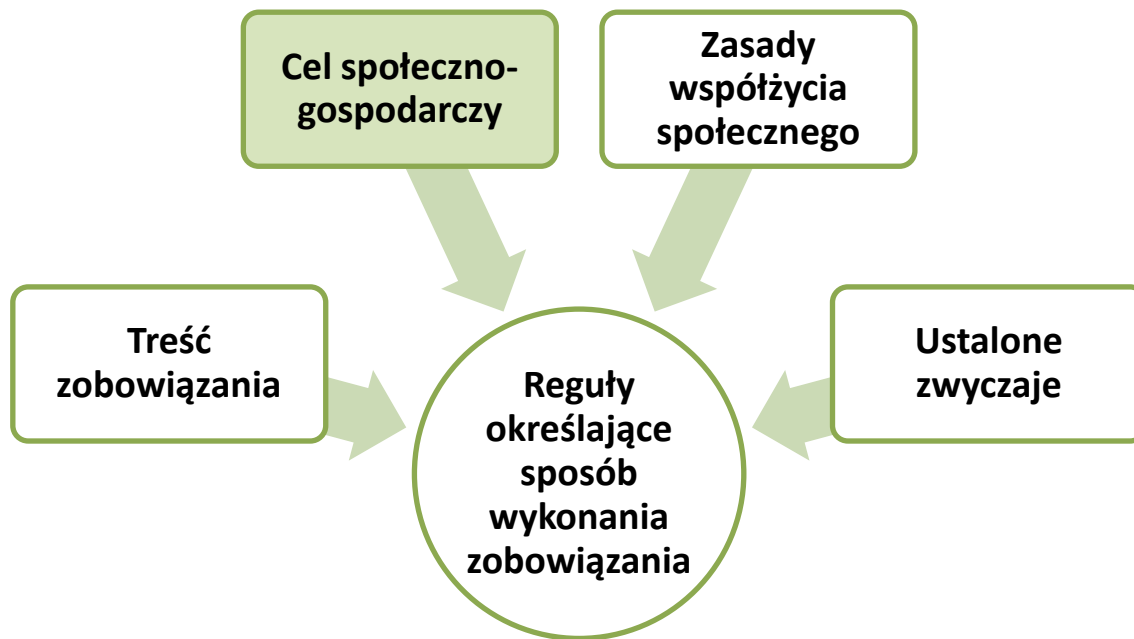
Jeżeli źródłem zobowiązania jest **czynność prawna** :
Np. umowa

Ponieważ **zasady współżycia społecznego i ustalone zwyczaje** z jednej strony wyznaczają **skutki i treść zobowiązania** (56 i 65 KC), a z drugiej strony **sposób jego wykonania przez dłużnika** (354 KC), możliwe jest powstanie sytuacji, w której w każdej z tych sytuacji "**punktem odniesienia mogą być inne zasady współżycia społecznego oraz inne zwyczaje**".

(M. Safjan, w: Pietrzykowski, Komentarz, 2015, t. I, art. 354, Nb 8)

Art. 56 Czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z **ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów**.

Art. 65 § 1 Oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, **zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje**. (...)

Założenie: Celem zobowiązania jest postawienie wierzyciela w określonej **sytuacji faktycznej**, a jego wykonanie powinno cel ten realizować!

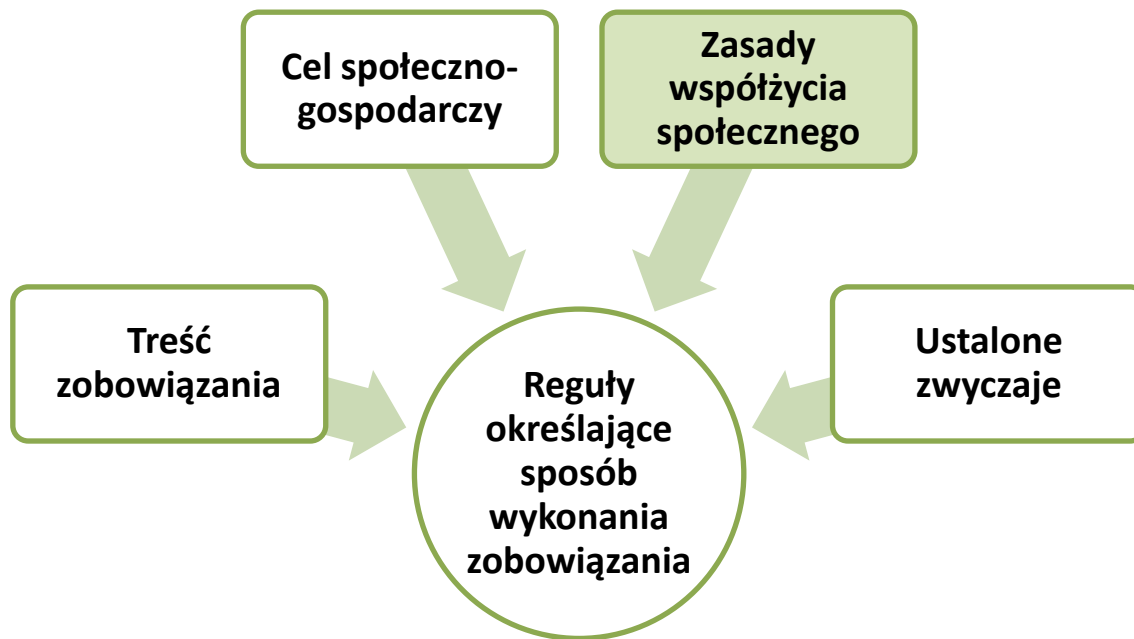
Nakaz takiego postępowania dłużnika, które nie tylko **formalnie będzie odpowiadało jego obowiązkom**, ale **rzeczywiście doprowadzi do osiągnięcia społeczno-gospodarczego celu**, dla osiągnięcia którego zobowiązanie zostało stworzone, czyli zaspokojenia interesu wierzyciela, jaki ma on w jego wykonaniu.

(tak P. Machnikowski, w: *Gniewek, Machnikowski, Komentarz*, 2019, art. 354, Nb 3)

Charakter kryterium celu społeczno-gospodarczego zobowiązania:

✓ **obiektywny** → odwołanie do funkcji oraz celu, dla którego obiektywnie zaciągane są określone rodzaje i typy zobowiązań, oraz w oderwaniu od ewentualnego zamiaru stron w tym względzie ("obiektywny cel zobowiązań danego typu") → **w odniesieniu do zobowiązań, których źródłem nie jest umowa;**

✓ **subiektywny** → odwołanie do celu, który określiły same strony, składając w tym zakresie oświadczenia woli i tworząc pomiędzy sobą stosunek prawny → **w odniesieniu do zobowiązań umownych.**

We wzorcu zachowania określonym w art. 354 KC mieszczą się wynikające z zasad współżycia społecznego obowiązki takie jak m.in.:

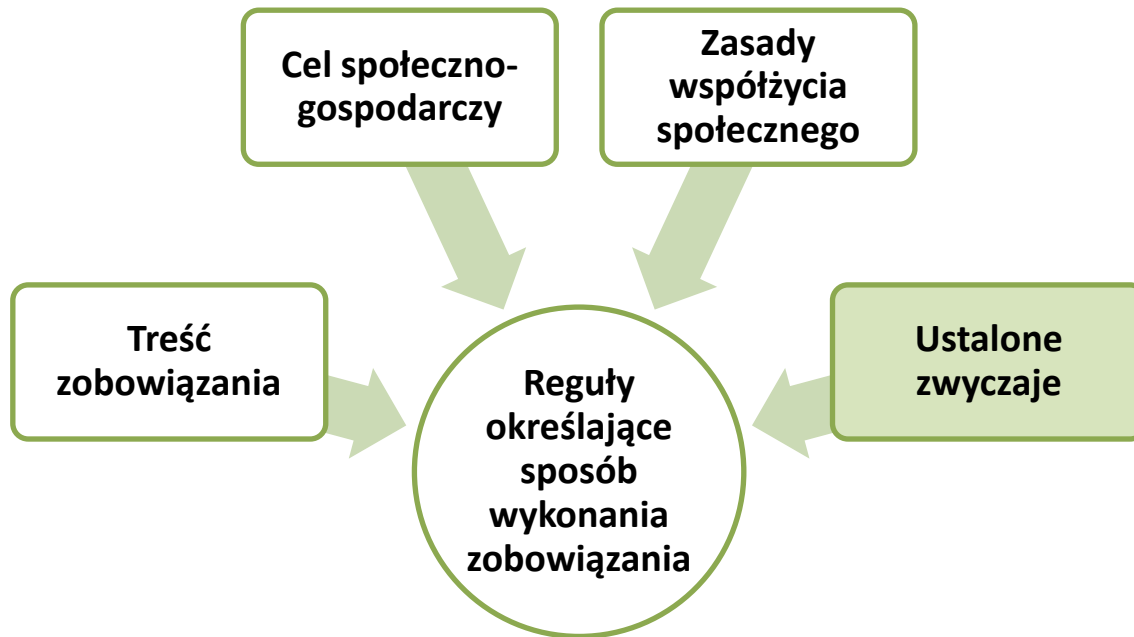
- **obowiązek zachowania minimum uczciwości;**
- **obowiązek zachowania minimum lojalności** (wymagania co do stopnia lojalności powinny być podwyższone w zobowiązaniach opartych na szczególnym wzajemnym zaufaniu stron);
- **obowiązek zachowania poufności** (obowiązek nieujawniania okoliczności zawarcia umowy z wierzycielem oraz jej treści, nawet jeżeli nie jest on wskazany wyraźnie w treści umowy).

Zasady współżycia społecznego → **oceny moralne** wyrażone w postaci uzasadnionych przez te oceny norm postępowania (**norm moralnych**), regulujących postępowanie jednych osób wobec innych.

Ocena moralna to przeżycie polegające na udzieleniu aprobaty lub dezaprobaty jakiemuś czynowi ludzkiemu ze względu na to, w jakim stopniu przyczynia się ono do **sprawiedliwego dobra** innych ludzi.

(tak P. Machnikowski, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz, 2019, art. 5, Nb 3)

Istnieją ZWS, które mają charakter **powszechny** oraz takie, które związane są z określoną **pozycją społeczną** (statusem).

Ustalone zwyczaje oznaczają **powszechnie stosowaną** w danym czasie, środowisku i stosunkach społecznych **praktykę określonego postępowania** (niesprzeczną z prawem ani z zasadami współżycia społecznego).

(tak P. Machnikowski, w: *Gniewek, Machnikowski, Komentarz*, 2019, art. 5, Nb 5)

Dłużnik ma obowiązek postępować zgodnie ze zwyczajami ponieważ:

1. takie postępowanie jest dla dłużnika najłatwiejsze,
2. takiego postępowania zwykle oczekuje od dłużnika otoczenie, w tym wierzyciel.

*Zwyczaj stanowi "praktykę zachowania w określonych kategoriach stosunków zobowiązaniowych, którą cechuje **trwałość i powszechność w danym okresie i środowisku**", a przy wykonywaniu zobowiązań umownych "mają znaczenie tylko takie zwyczaje, które zostały już ukształtowane w odniesieniu do pewnej kategorii stosunków obligacyjnych i są **powszechnie znanym oraz aprobowanym sposobem postępowania**"*

(wyr. SA w Katowicach z 6.9.2013 r., V ACa 186/13, Legalis)

Obowiązek postępowania zgodnie ze zwyczajami istnieje tylko wówczas, gdy obie strony zobowiązania należą do grupy społecznej, w której dany zwyczaj panuje.

Relacja między kryteriami sposobu wykonania zobowiązania z art. 354 KC

Przy badaniu wykonywania zobowiązania **pierwszeństwo należy przyznać jego treści.**

"Przede wszystkim zobowiązanie powinno być wykonane **zgodnie z jego treścią**, pozostałe dyrektywy zaś zawarte w tym przepisie (cel społeczno-gospodarczy, zasady współżycia społecznego, ustalone zwyczaje) **mają charakter uzupełniający w stosunku do treści** zobowiązania i nie mogą prowadzić do wniosków i oceny sprzecznej z treścią zobowiązania".

wyr. SN z 5.1.2011 r. (III CSK 119/10, Legalis)

Wzajemne relacje pomiędzy kryteriami wskazanymi w art. 354 KC oraz w ich wpływ na wykonanie zobowiązania są zmienne.

Dłużnik każdorazowo zobowiązany jest do takiego zachowania, które odpowiada kryteriom wykonania zobowiązania w chwili jego wykonywania.

Niezastosowanie się do któregoś z wzorców postępowania wymienionych w art. 354 § 1 KC oznacza niewykonanie zobowiązania lub wykonanie go w sposób nienależyty i może rodzić odpowiedzialność odszkodowawczą dłużnika (471 KC).

NALEŻYTA STARANNOŚĆ

obiektywny wzorzec postępowania dłużnika (strony istniejącego stosunku zobowiązaniowego bez względu na jego źródło)

Art. 355

§ 1. Dłużnik obowiązany jest do staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju (**należyta staranność**).

§ 2. Należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu **zawodowego charakteru tej działalności**.

Badanie spełnienia wymogów należytej staranności następuje **dopiero** w razie stwierdzenia, że świadczenie nie zostało spełnione bądź zostało spełnione nienależycie.

Wymóg należytej staranności uzupełnia zawartą w art. 354 KC charakterystykę powinnego **zachowania** dłużnika

Dłużnik nie tylko ma spełnić świadczenie, ale w **całym toku postępowania zmierzającego do spełnienia świadczenia** ma działać z **należyta starannością**.

*"Zarzut naruszenia przepisu art. 355 § 2 KC może być podnoszony dopiero wówczas, gdy doszło do **niewykonania lub nienależytego wykonania** przez dłużnika obowiązków kontraktowych wynikających z umowy. Oznacza to, że powinien pojawić się przede wszystkim stan niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania obciążającego dłużnika i wynikającego z umowy, a dopiero wówczas można by dokonywać oceny tego stanu przy konstruowaniu odpowiedniego wzorca staranności dłużnika,,.*

Wyr SN z 19.12.2002 r. (II CKN 1067/00, Legalis)

OBIEKTYWNY CHARAKTER

Od dłużnika oczekuje się takiego postępowania, jakie jest **wymagane ogólnie** tzn. jest powszechnie uważane za prawidłowe w danej sytuacji, bez względu na indywidualne cechy dłużnika, jego warunki i właściwości osobiste; bez względu na indywidualne oczekiwania wierzyciela.

Należyta staranność to staranność **ogólnie wymagana** w **stosunkach danego rodzaju**.

Należy uwzględnić: **typ zobowiązania** (jego określoną przez ustawę i czynność prawną treść) oraz jego **przedmiot** (rodzaj i rozmiar/wartość świadczenia) i **cel**.

Taki sam wzorzec dla wszystkich podmiotów prawa znajdujących się w **takiej samej sytuacji jak dłużnik**.

Nie uwzględnia się przy jego budowie:

- **okoliczności indywidualnych związanych z osobą dłużnika; cech osobowych** ("właściwości") dłużnika; **możliwości intelektualnych** dłużnika; (**uwaga**: istniejące wewnątrz określonej kategorii podmiotów zróżnicowanie wiedzy, umiejętności i doświadczenia może być brane pod uwagę wyłącznie wówczas, gdy konkretny dłużnik dysponuje tymi cechami w stopniu większym niż przeciętny i fakt ten znany był wierzycielowi w chwili zawierania umowy.)
- **indywidualnych oczekiwań wierzyciela**

Wzorzec postępowania nazywany należyłą starannością musi być zawsze odnoszony do **konkretnej sytuacji** → należy uwzględniać niezwiązane z osobą dłużnika i niezależne od niego okoliczności. **Jest to model prawidłowego postępowania w określonych warunkach.**

Art. 355 § 2 KC Należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu **zawodowego charakteru tej działalności**.

Staranność musi być uwzględniana w odniesieniu do **wiedzy, doświadczenia i umiejętności praktycznych**, jakie wymagane są od przedsiębiorcy podejmującego się określonej działalności.

~~wyższy stopień staranności~~
odmienność obiektywnego wzorca!

- Wzorzec należytej staranności dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej będzie tworzony w sposób bardziej wymagający w stosunku do osób, które prowadzą działalność gospodarczą, niż w stosunku do osób podejmujących takie same czynności w stosunku umownym, ale nieprowadzących działalności o charakterze zawodowym.
- Nie ma znaczenia czy umowa ma jednostronnie czy dwustronnie profesjonalny charakter.

Możliwe jest **wskazanie przez same strony kryteriów, które będą brane pod uwagę przy wykonywaniu zobowiązania**.

W takich sytuacjach konkretyzacja obowiązków dłużnika wpływa na budowę wzorca i np. na zaostrenie wymagań stawianych dłużnikowi na jego tle

OSOBY UCZESTNICZĄCE W WYKONANIU ZOBOWIĄZANIA

OSOBY WYKONUJĄCE

ZASADA

Świadczenie nie musi być spełnione osobiście przez dłużnika! Dłużnik może posłużyć się innymi osobami, które samodzielnie bądź wspólnie z nim wykonają całość lub część jego obowiązków.

Wierzyciel może żądać osobistego świadczenia dłużnika **tylko** wtedy, gdy wynika to, zgodnie z **art. 356 § 1 KC**, z:

- 1. treści czynności prawnej** (np. zawarte w umowie zastrzeżenie, że X osobiście naprawi samochód Y);
- 2. ustawy** (np. 738 KC dot. zlecenia; 840 KC dot. umowy przechowania);
- 3. właściwości świadczenia** (świadczenie spełnione przez inną osobę niż dłużnik nie będzie miało tych cech, które miałoby świadczenie spełnione przez dłużnika. Np. namalowanie portretu).

Jeżeli wierzytelność **pieniężna jest wymagalna**, wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej, **choćby działała bez wiedzy dłużnika. (Art. 356 § 2 KC)**

Art. 486 KC **ZWŁOKA WIERZycIELA**

§ 1. W razie zwłoki wierzyciela dłużnik może żądać naprawienia wynikłej stąd szkody; może również złożyć przedmiot świadczenia do depozytu sądowego.

§ 2. **Wierzyciel dopuszcza się zwłoki, gdy bez uzasadnionego powodu bądź uchyla się od przyjęcia zaofiarowanego świadczenia, bądź odmawia dokonania czynności, bez której świadczenie nie może być spełnione, bądź oświadcza dłużnikowi, że świadczenia nie przyjmie.**

WNIOSKI Z ART. 356 § 1 i 2

Wierzyciel **może odmówić przyjęcia** "świadczenia osobistego dłużnika,, (w rozumieniu art. 356 § 1 KC) spełnianego przez inną osobę
→ nieprzyjęcie świadczenia w tym przypadku nie rodzi stanu zwłoki wierzyciela.

Wierzyciel **nie może odmówić przyjęcia** świadczenia **pieniężnego** od osoby trzeciej, **choćby działała bez wiedzy dłużnika** jeśli roszczenie wierzyciela o zapłatę jest **wymagalne**. (art. 356 § 2 KC)

→ nieprzyjęcie świadczenia w tym przypadku rodzi stan zwłoki wierzyciela

Czy wierzyciel może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej w sytuacji, gdy takie świadczenie **nie jest wymagalnym świadczeniem pieniężnym** (art. 356 § 2 KC) i jednocześnie **nie jest świadczeniem osobistym dłużnika** (w rozumieniu art. 356 § 1 KC)?

→ **istnieje pomiędzy osobą trzecią a dłużnikiem stosunek prawny** uzasadniający zaliczenie tego świadczenia dłużnikowi

- ✓ **upoważnienie** dla osoby trzeciej do działania za dłużnika (działanie osoby trzeciej jest uważane za działanie samego dłużnika i wywołuje skutki w jego sferze prawnej)
- ✓ wierzyciel powinien **przyjąć świadczenie** → nieprzyjęcie może pociągać za sobą stan zwłoki wierzyciela (art. 486) lub zarzut braku współdziałania z dłużnikiem (art. 354 § 2 KC)
- ✓ nie pogarsza to sytuacji prawnej wierzyciela – świadczenie nie będzie mogło być uznane za nienależne i nie pozbawia go to roszczeń względem dłużnika z tytułu nienależytego wykonania zobowiązania

Art. 474 KC Dłużnik odpowiedzialny jest jak za własne działanie lub zaniechanie za działania i zaniechania osób, z których pomocą zobowiązanie wykonywa, jak również osób, którym wykonanie zobowiązania powierza. (...)

→ **osoba trzecia nie pozostaje z dłużnikiem w żadnym związku prawnym** uzasadniającym spełnienie przez nią świadczenia

- ✓ **wierzyciel nie ma obowiązku przyjmować świadczenia**

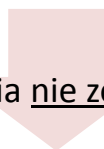
OSOBY PRZYJMUJĄCE

Osobą uprawnioną do odbioru świadczenia jest sam **wierzyciel lub należycie umocowana osoba działająca w jego imieniu** (np. przedstawiciel ustawowy, pełnomocnik).

**Spełnienie świadczenia
do rąk **nieuprawnionego**
lub wierzyciela **niezdolnego** do jego
przyjęcia**

Co do zasady **nie** dochodzi do
wykonania zobowiązania;
bez względu na dobrą lub złą wiarę dłużnika.

przyjęcie świadczenia nie zostało potwierdzone przez wierzyciela

Dłużnik zobowiązany jest nadal
świadczyć na korzyść wierzyciela

Dłużnik **jest zwolniony** w takim zakresie,
w jakim **wierzyciel skorzystał ze świadczenia**

Art. 452 KC

Jeżeli świadczenie zostało spełnione do rąk osoby **nieuprawnionej** do jego przyjęcia, a przyjęcie świadczenia nie zostało potwierdzone przez wierzyciela, dłużnik jest **zwolniony w takim zakresie, w jakim wierzyciel ze świadczenia skorzystał**. Przepis ten stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy świadczenie zostało spełnione do rąk wierzyciela, który był **niezdolny do jego przyjęcia**.

* **Niezdolność do przyjęcia świadczenia** polega, w zależności od charakteru świadczenia, na braku zdolności do czynności prawnych albo na braku zdolności do działania o charakterze faktycznym (np. choroba prowadząca do stanu braku świadomości lub swobody).

* **Skorzystanie ze świadczenia** oznacza uzyskanie przez wierzyciela korzyści z zachowania się dłużnika podjętego w celu wykonania zobowiązania. Korzyść taka może w szczególności polegać na zwiększeniu aktywów lub zmniejszeniu pasywów majątku wierzyciela.

Art. 464

Świadczenie do rąk osoby, która **okazuje pokwitowanie wystawione przez wierzyciela**, zwalnia dłużnika, chyba że było zastrzeżone, iż świadczenie ma nastąpić do rąk własnych wierzyciela, albo chyba że dłużnik działał w złej wierze.

Jeżeli dłużnik spełni świadczenie do rąk osoby okazującej **oryginał pokwitowania wystawionego przez wierzyciela**, wówczas, zgodnie z **domniemaniem** z art. 464, dłużnik jest z długu zwolniony, chyba że:

➤ **zastrzeżono konieczność świadczenia do rąk wierzyciela;**

➤ **dłużnik działał w złej wierze** (wiedział, iż osoba dysponująca pokwitowaniem nie jest uprawniona do przyjęcia świadczenia/ na podstawie towarzyszących okoliczności powinien się zorientować, iż posiadacz pokwitowania nie jest uprawniony do odbioru świadczenia).

UWAGA

***Nie jest istotne**, w jaki sposób pochodzące od wierzyciela pokwitowanie znalazło się we władaniu owej osoby!
Dopiero wiedza dłużnika na temat takich okoliczności nabiera istotnego znaczenia, jeżeli w jej świetle można dłużnikowi przypisać zarzut działania w złej wierze.*

JAKOŚĆ ŚWIADCZENIA

Zobowiązanie może mieć za przedmiot świadczenie **rzeczy oznaczonych co do tożsamości** (rzeczy oznaczone ze względu na swoje cechy w sposób indywidualny) lub **co do gatunku** (rzeczy, których określenie następuje przez ich zliczenie, zważenie lub zmierzenie, czyli takie, które określane są ilością, wagą i miarą).

RZECZY OZNACZONE CO DO GATUNKU

Art. 357 KC

Jeżeli dłużnik jest zobowiązany do świadczenia rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a jakość rzeczy nie jest oznaczona przez właściwe przepisy lub przez czynność prawną ani nie wynika z okoliczności, dłużnik powinien świadczyć **rzeczy średniej jakości**.

RZECZY ŚREDNIEJ JAKOŚCI:

rzeczy o właściwościach najczęściej występujących w obrocie cywilnoprawnym i tak traktowane według panującego tam zwyczaju (zazwyczaj oznacza to „przeciętną jakość rzeczy”)

Inna niż średnia (wyższa lub niższa) jakość rzeczy może:

- być oznaczona przez właściwe przepisy,
- być oznaczona przez czynność prawną,
- wynikać z okoliczności.

Np. dotychczasowa praktyka kontrahentów (np. nieformalne porozumienie, że dostarczane rzeczy będą wysokiej jakości, ze względu na charakter działalności wierzyciela) lub specjalne przeznaczenie rzeczy (np. materiały do budowy maszyny mającej się odznaczać wzmocnioną wytrzymałością)

WYKONANIE CZĘŚCIOWE

Art. 450 KC

Wierzyciel **nie może odmówić przyjęcia świadczenia częściowego**, chociażby cała wierzytelność była już wymagalna, chyba że przyjęcie takiego świadczenia narusza jego **uzasadniony interes**.

Prawidłowe wykonanie zobowiązania wymaga, co do zasady, **spełnienia świadczenia w całości**.

ODSTĘPSTWO

Wierzyciel **nie może** odmówić przyjęcia części świadczenia jeśli jest ono **podzielne**.

Chyba że naruszałoby to **uzasadniony interes** wierzyciela.

"**Uzasadniony interes**" wierzyciela → świadczenie częściowe w ogóle nie ma dla niego wartości (z gospodarczego punktu widzenia) albo naraża go na trudności lub uszczerbek majątkowy.

Świadczenie jest **podzielne**, jeżeli może być spełnione częściowo bez istotnej zmiany przedmiotu lub wartości.
Np. **świadczenia pieniężne** oraz – zasadniczo – **świadczenia dotyczące rzeczy oznaczonych co do gatunku**.

Nieuzasadniona odmowa przyjęcia świadczenia

→ popadnięcie wierzyciela w zwłokę (art. 486 KC).

Uzasadniona odmowa przyjęcia świadczenia

→ Popadnięcie dłużnika w zwłokę i to co do całości świadczenia, jeżeli jest już wymagalne (zob. art. 476 i n. KC).

ZMIANA PRZEDMIOTU ŚWIADCZENIA

Art. 453 Jeżeli dłużnik w celu zwolnienia się z zobowiązania spełnia za zgodą wierzyciela inne świadczenie, zobowiązanie wygasa. Jednakże gdy przedmiot świadczenia ma wady, dłużnik obowiązany jest do rękojmi według przepisów o rękojmi przy sprzedaży.

Wierzyciel może zgodzić się przyjąć – zamiast świadczenia, które dłużnik powinien spełnić zgodnie z treścią zobowiązania – inne świadczenie zaofiarowane mu przez dłużnika w celu zwolnienia się z zobowiązania ("świadczenie w miejsce wypełnienia", *datio in solutum*).

Przesłankami wygaśnięcia zobowiązania są:

1. porozumienie stron (*pactum de in solutum dando*) oraz
2. rzeczywiste spełnienie świadczenia przez dłużnika.

KILKA ŚWIADCZEŃ (ZARACHOWANIE ZAPŁATY)

PRZESŁANKI

Pomiędzy **tymi samymi stronami** występuje **kilka długów** i są one **tego samego rodzaju**, a świadczenie dłużnika **nie wystarczy** na ich pełne zaspokojenia.

451 KC

*§ 1. **Dłużnik** mający względem tego samego wierzyciela kilka długów tego samego rodzaju **może przy spełnieniu świadczenia wskazać, który dług chce zaspokoić**. Jednakże to, co przypada na poczet danego długu, wierzyciel może przede wszystkim zaliczyć na związane z tym długiem zaległe **należności uboczne oraz na zalegające świadczenia główne**.*

Dłużnik może wskazać, na który dług zalicza świadczenie (oświadczenie o zarachowaniu= czynność prawna), ale w ramach zobowiązania (długu) wskazanego przez dłużnika to **wierzyciel** decyduje, czy w chce zaliczyć wpłatę na związane z tym długiem **zaległe należności uboczne** (np. odsetki za opóźnienie) **oraz na zalegające świadczenia główne**.

§ 2. Jeżeli dłużnik nie wskazał, który z kilku długów chce zaspokoić, a przyjął pokwitowanie, w którym wierzyciel zaliczył otrzymane świadczenie na poczet jednego z tych długów, dłużnik nie może już żądać zaliczenia na poczet innego długu.

Sporządzenie pokwitowania przez wierzyciela + **przyjęcie** pokwitowania przez dłużnika

*§ 3. W braku oświadczenia dłużnika lub wierzyciela spełnione świadczenie zalicza się przede wszystkim na poczet **długu wymagalnego**, a jeżeli jest kilka długów wymagalnych – na poczet **najdawniej wymagalnego**.*

→ nie ma zastosowania do długu **przedawnionego** (?)

MIEJSCE WYKONANIA ZOBOWIĄZANIA

Miejsce wykonania zobowiązania może wynikać z:

- 1) treści zobowiązania (np. umowy);
- 2) właściwości zobowiązania (np. budowa domu);
- 3) miejsce, gdzie w chwili powstania zobowiązania **dłużnik miał zamieszkanie lub siedzibę (w przypadku świadczenia niepieniężnego)** / miejsce, gdzie w chwili wykonania zobowiązania **wierzyciel miał zamieszkanie lub siedzibę (w przypadku świadczenia pieniężnego)**

Świadczenie niepieniężne **Dług odbiorczy**

Świadczenie pieniężne **Dług oddawczy**

Art. 454

§ 1. Jeżeli miejsce spełnienia świadczenia **nie jest oznaczone** ani **nie wynika z właściwości** zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione w miejscu, gdzie w chwili powstania zobowiązania dłużnik miał zamieszkanie lub siedzibę. Jednakże świadczenie pieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania lub w siedzibie wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia; **jeżeli wierzyciel zmienił miejsce zamieszkania lub siedzibę po powstaniu zobowiązania, ponosi spowodowaną przez tę zmianę nadwyżkę kosztów przesłania.**

§ 2. Jeżeli zobowiązanie ma związek z **przedsiębiorstwem** dłużnika lub wierzyciela, o miejscu spełnienia świadczenia rozstrzyga **siedziba przedsiębiorstwa.**

MIEJSCE WYKONANIA ZOBOWIĄZANIA

Miejsce wykonania zobowiązania może wynikać z:

- 1) treści zobowiązania (np. umowy);
- 2) właściwości zobowiązania (np. budowa domu);
- 3) miejsce, gdzie w chwili powstania zobowiązania **dłużnik miał zamieszkanie lub siedzibę (w przypadku świadczenia niepieniężnego)** / miejsce, gdzie w chwili wykonania zobowiązania **wierzyciel miał zamieszkanie lub siedzibę (w przypadku świadczenia pieniężnego)**

Art. 454

§ 1. Jeżeli miejsce spełnienia świadczenia **nie jest oznaczone** ani r świadczenie powinno być spełnione w miejscu, gdzie w chwili zamieszkanie lub siedzibę. Jednakże świadczenie pieniężne zamieszkania lub w siedzibie wierzyciela w chwili spełnienia **miejsce zamieszkania lub siedzibę po powstaniu zobowiązania, nadwyżkę kosztów przesłania.**

§ 2. Jeżeli zobowiązanie ma związek z **przedsiębiorstwem** dłużnik świadczenia rozstrzyga **siedziba przedsiębiorstwa.**

Miejsce zamieszkania-Art. 25 KC
Siedziba- Art. 41 KC

*Na gruncie art. 454 KC należy rozumieć je jako konkretne miejsce oznaczone przez **adres**, a nie tylko samą miejscowość

Ogólne zasady co do miejsca spełnienia (miejsce zamieszkania/siedziby dłużnika albo wierzyciela) **nie ulegają zmianie**, jeżeli świadczenie ma związek z przedsiębiorstwem drugiej strony.

Zamiast miejsca zamieszkania lub siedziby, które byłyby właściwe zgodnie z art. 454 § 1 KC, o miejscu tym decyduje siedziba ich przedsiębiorstwa.

→ świadczenie pieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania (siedziby) wierzyciela, chociażby było ono związane z przedsiębiorstwem dłużnika.

→ świadczenie niepieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania (siedziby) dłużnika, chociażby było ono związane z przedsiębiorstwem wierzyciela.

Art. 454

§ 1. Jeżeli miejsce spełnienia świadczenia **nie jest oznaczone** ani **nie wynika z właściwości** zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione w miejscu, gdzie w chwili powstania zobowiązania dłużnik miał zamieszkanie lub siedzibę. Jednakże świadczenie pieniężne powinno być spełnione w miejscu zamieszkania lub w siedzibie wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia; **jeżeli wierzyciel zmienił miejsce zamieszkania lub siedzibę po powstaniu zobowiązania, ponosi spowodowaną przez tę zmianę nadwyżkę kosztów przesłania.**

§ 2. Jeżeli zobowiązanie ma związek z **przedsiębiorstwem** dłużnika lub wierzyciela, o miejscu spełnienia świadczenia rozstrzyga **siedziba przedsiębiorstwa.**

Art. 454¹

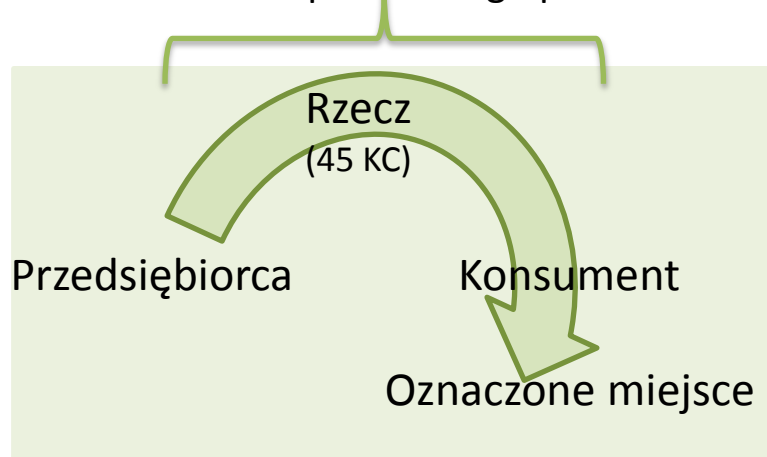
Jeżeli **przedsiębiorca** jest obowiązany przesłać rzecz konsumentowi do oznaczonego miejsca, miejsce to uważa się za miejsce spełnienia świadczenia. Zastrzeżenie przeciwne jest **nieważne**.

art. 454¹ KC ma charakter **bezwzględnie wiążący** → wyjątek od art. 454 § 1 *in principio* KC (o miejscu spełnienia świadczenia w pierwszej kolejności decydują umawiające się strony)
[Przepis nie zakazuje umawiania się, że rzecz będzie wydana konsumentowi w określonym miejscu, np. w lokalu przedsiębiorstwa]

Dług odbiorczy → Dług oddawczy

Przesłanie = przemieszczenie rzeczy,
w stosunku do pierwotnego położenia

Zgodnie z regułą długu oddawczego oznacza to, że **wszelkie koszty i ryzyko**, jakie wiążą się z przesłaniem rzeczy do określonego miejsca, które w myśl art. 454¹ KC stanowi miejsce spełnienia świadczenia, obciążają **przedsiębiorcę**.

UMOWA np. sprzedaży, zamiany, o dzieło...

CZAS WYKONANIA ZOBOWIĄZAŃ

Termin wykonania zobowiązania może wynikać z:

- 1) **treści zobowiązania** (np. umowy);
- 2) **właściwości zobowiązania** (np. uszycie sukni ślubnej);

Jeśli ustalenie terminu wykonania zobowiązania nie jest możliwe na tej podstawie, będzie to zobowiązanie **bezterminowe**.

Dłużnik powinien spełnić świadczenie **niezwłocznie po wezwaniu** go przez wierzyciela.

Wezwanie przekształca zobowiązanie bezterminowe w terminowe.

Jaki czas potrzebny jest dłużnikowi do **niezwłocznego** świadczenia?

→ *powinny być brane pod uwagę przykładowo rodzaj i **rozmiar świadczenia lub inne okoliczności niezbędne do wykonania zobowiązania**, np. miejsce, w jakim ma być ono spełnione, konieczność jego opakowania i przygotowania do wysłania do wierzyciela itp.*

Art. 455 KC

Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania.

Art. 456 KC

Jeżeli strony zastrzegły w umowie, że spełnienie świadczenia następować będzie częściami w ciągu określonego czasu, ale **nie ustaliły wielkości poszczególnych świadczeń częściowych albo terminów**, w których ma nastąpić spełnienie każdego z tych świadczeń, wierzyciel może przez oświadczenie, złożone dłużnikowi **w czasie właściwym**, ustalić zarówno **wielkość** poszczególnych świadczeń częściowych, jak i **termin** spełnienia każdego z nich, jednakże powinien uwzględnić **możliwości dłużnika** oraz **sposób spełnienia świadczenia**.

- znajduje zastosowanie wyłącznie do zobowiązań opiewających na **świadczenia podzielne**

- przyznaje wierzycielowi **uprawnienie kształtujące** → możliwość jednostronnego ukształtowania treści wiążącego strony stosunku zobowiązaniowego przez określenie wielkości poszczególnych świadczeń częściowych oraz terminów ich spełnienia

1. Oświadczenie powinno być złożone dłużnikowi w **czasie właściwym** (z odpowiednim wyprzedzeniem w stosunku do terminu, w jakim dłużnik miałby spełnić poszczególne świadczenia częściowe);
2. Wymóg uwzględnienia **możliwości dłużnika** (m.in. jego sytuacji gospodarczej i prawnej, w szczególności jego sytuacji kadrowej, mocy produkcyjnych, możliwości zaopatrzeniowych itp.)
3. Wymóg uwzględnienia **sposobu spełnienia świadczenia** przez dłużnika (m.in. uwzględnienie technicznych uwarunkowań wykonania zobowiązania)

Art. 458

Jeżeli dłużnik stał się niewypłacalny albo jeżeli wskutek okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność, zabezpieczenie wierzytelności uległo znacznemu zmniejszeniu, wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia bez względu na zastrzeżony termin.

Przekształcenie zobowiązania terminowego w zobowiązanie niezwłocznie wymagalne
- w związku z zaistnieniem istotnych zmian powodujących zagrożenie dla zaspokojenia interesu wierzyciela, które zaistniały już po dacie powstania zobowiązania

Przesłanki przedterminowej wymagalności:

1. niewypłacalność dłużnika albo

Niewypłacalność = stan majątku dłużnika, który nie wystarcza na pokrycie wierzytelności, a zatem w którym egzekucja prowadzona zgodnie z regułami wyznaczonymi przez KPC nie może zaspokoić wierzyciela.

2. znaczne zmniejszenie zabezpieczenia wierzytelności wskutek okoliczności, za które dłużnik ponosi odpowiedzialność.

„Znaczne” → miarą znaczenia zmniejszenia zabezpieczenia będzie na ogół jego **relacja do wartości wierzytelności.**

Zastrzeżenie terminu:

Na korzyść dłużnika

Dłużnik może spełnić świadczenie jeszcze przed nadejściem terminu (wierzyciel zobowiązany jest je przyjąć; odmowa przyjęcia spowoduje popadnięcie w zwłokę wierzyciela).

Wierzyciel nie może zażądać, aby dłużnik spełnił świadczenie przed nadejściem terminu.

Na korzyść wierzyciela

Wierzyciel może się domagać od dłużnika spełnienia świadczenia jeszcze przed nadejściem terminu (dłużnik, który na wezwanie wierzyciela nie będzie mu świadczył, popadnie w opóźnienie bądź zwłokę).

Dłużnik może świadczyć przed nadejściem terminu **wyłącznie za zgodą wierzyciela**.

Na korzyść obu stron

Wierzyciel nie może zażądać, aby dłużnik spełnił świadczenie przed nadejściem terminu.

Dłużnik może świadczyć przed nadejściem terminu **wyłącznie za zgodą wierzyciela**.

Zastrzeżenie terminu:

Na korzyść dłużnika

Dłużnik może spełnić świadczenie jeszcze przed nadejściem terminu (wierzyciel zobowiązany jest je przyjąć; odmowa przyjęcia spowoduje popadnięcie w zwłokę wierzyciela).

Wierzyciel nie może zażądać, aby dłużnik spełnił świadczenie przed nadejściem terminu.

Na korzyść wierzyciela

Wierzyciel może się domagać od dłużnika spełnienia świadczenia jeszcze przed nadejściem terminu (dłużnik, który na wezwanie wierzyciela nie będzie mu świadczył, popadnie w opóźnienie bądź zwłokę).

Dłużnik może świadczyć przed nadejściem terminu wyłącznie **za zgodą wierzyciela**.

Na korzyść obu stron

Wierzyciel nie może zażądać, aby dłużnik spełnił świadczenie przed nadejściem terminu.

Dłużnik może świadczyć przed nadejściem terminu wyłącznie **za zgodą wierzyciela**.

Art. 457 KC

Termin spełnienia świadczenia oznaczony przez czynność prawną poczytuje się w razie wątpliwości za zastrzeżony na korzyść dłużnika.

WYKONANIE ZOBOWIĄZAŃ Z UMÓW WZAJEMNYCH

Art. 487 § 1. Wykonanie i skutki niewykonania **zobowiązań z umów wzajemnych** podlegają przepisom działów poprzedzających niniejszego tytułu, o ile przepisy działu niniejszego nie stanowią inaczej.

Przepisy ogólne prawa zobowiązań mają zastosowanie do umów wzajemnych o tyle, o ile nie zostało to wyłączone przepisami Działu III Tytułu VII Księgi III KC

Umowa wzajemna → umowa, w której zobowiązanie ukształtowane jest w taki sposób, że świadczenie jednej ze stron ma być **odpowiednikiem** świadczenia drugiej. (art. 487 § 2)

Ekwiwalentność świadczeń oznacza nie obiektywną wycenę, ale **subiektywne przeświadczenie** stron co do ich **wzajemnej równowartości**.

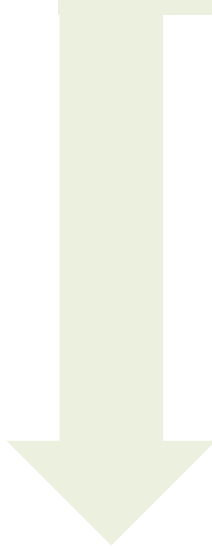
Ekwiwalentność jako funkcjonalne sprzężenie tych **świadczeń**, z których jedno ma nastąpić w zamian za otrzymanie drugiego.

Art. 488 KC

§ 1. Świadczenia będące przedmiotem zobowiązań z umów wzajemnych (świadczenia wzajemne) powinny być spełnione **jednocześnie**, chyba że z umowy, z ustawy albo z orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu wynika, iż jedna ze stron obowiązana jest do wcześniejszego świadczenia.

§ 2. Jeżeli świadczenia wzajemne powinny być spełnione jednocześnie, każda ze stron może **powstrzymać się** ze spełnieniem świadczenia, dopóki druga strona nie zaofiaruje świadczenia wzajemnego.

ZASADA: świadczenia wzajemne powinny być spełnione jednocześnie

„Zasada jednoczesności (równoczesności) świadczeń, pomimo że dotyczy wszystkich umów wzajemnych, stosowana może być dosłownie tylko w prostych stosunkach zobowiązaniowych, np. sprzedaż odręczna. W innych przypadkach realizacja tej zasady oznacza zaakcentowanie, że świadczenia stron, które stanowią swoje odpowiedniki, winny pozostawać w **bliskim związku czasowym**. Natomiast w rzeczywistości dla spełnienia tej zasady wystarczająca będzie gotowość świadczenia przez każdą ze stron oraz przygotowanie do takiego świadczenia, a samo spełnienie świadczenia nie musi nastąpić jednocześnie” (wyr. SA w Łodzi z 7.8.2014 r., I ACa 128/14.).

Każda ze stron może powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, dopóki druga strona nie zaofiaruje świadczenia wzajemnego.

Takie zachowanie jednej ze stron **nie będzie stanowiło zwłoki dłużnika** → dłużnik będzie korzystał ze swojego prawa (*exceptio non adimpleti contractus*).

Art. 488 KC

§ 1. Świadczenia będące przedmiotem zobowiązań z umów wzajemnych (świadczenia wzajemne) powinny być spełnione **jednocześnie**, chyba że z umowy, z ustawy albo z orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu wynika, iż jedna ze stron obowiązana jest do wcześniejszego świadczenia.

§ 2. Jeżeli świadczenia wzajemne powinny być spełnione jednocześnie, każda ze stron może **powstrzymać się** ze spełnieniem świadczenia, dopóki druga strona nie zaoferuje świadczenia wzajemnego.

ZASADA: świadczenia wzajemne powinny być spełnione jednocześnie

„Zasada jednoczesności (równoczesności) świadczeń, pomimo że dotyczy wszystkich umów wzajemnych, stosowana może być dosłownie tylko w prostych stosunkach zobowiązaniowych, np. sprzedaż odręczna. W innych przypadkach realizacja tej zasady oznacza zaakcentowanie, że świadczenia stron, które stanowią swoje odpowiedniki, winny pozostawać w bliskim związku czasowym. Natomiast w rzeczywistości dla spełnienia tej zasady wystarczająca będzie gotowość świadczenia przez każdą ze stron oraz przygotowanie do takiego świadczenia, a samo spełnienie świadczenia nie musi nastąpić jednocześnie.”

7-9-2014 r., I ACa 128/14,).

Każda ze stron może powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, dopóki druga strona nie zaoferuje świadczenia wzajemnego.

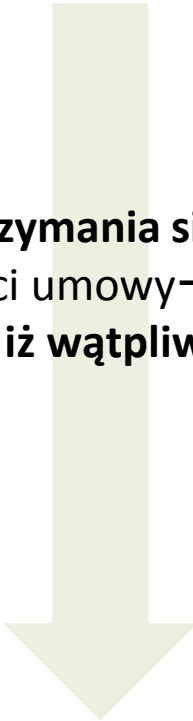
Takie zachowanie jednej ze stron **nie będzie stanowiło zwłoki** i dłużnik nie korzystał ze swojego prawa (*exceptio non adimpleti contractus*).

Równoznaczne z niezaoferowaniem świadczenia jest zaoferowanie tego świadczenia w sposób nienależyty!

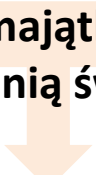
na nie

zie

Z umowy, z ustawy albo z orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu wynika, iż **jedna ze stron obowiązana jest do wcześniejszego świadczenia**

Uprawnienie do **powstrzymania się** ze spełnieniem swojego świadczenia, mimo obowiązku wynikającego z treści umowy → **tylko** w sytuacji **gdy stan majątkowy drugiej strony powoduje, iż wątpliwe staje się spełnienie przez nią świadczenia**

Brak lub **niewystarczająca ilość w majątku dłużnika** takich **aktywów**, które są **niezbędne do spełnienia danego świadczenia**

 niewypłacalność

Uprawnienie wygasa **gdy strona przeciwna zaofiaruje swoje świadczenie albo da stosowne zabezpieczenie** (art. 490 § 1)

Uprawnienie **nie** przysługuje stronie, która w chwili zawarcia umowy wiedziała o złym stanie majątkowym drugiej strony. (art. 490 § 2)

Dowód wykonania zobowiązania obciąża dłużnika (art. 6 KC)

Art.. 462-467 KC POKWITOWANIE

Art. 462

§ 1. **Dłużnik, spełniając świadczenie, może żądać od wierzyciela pokwitowania.**

§ 2. Dłużnik może żądać pokwitowania w szczególnej formie, jeżeli ma w tym interes.

§ 3. Koszty pokwitowania ponosi dłużnik, chyba że umówiono się inaczej.

Art. 463

Jeżeli wierzyciel **odmawia** pokwitowania, dłużnik może powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia albo złożyć przedmiot świadczenia do depozytu sądowego.

Art. 464

Świadczenie do rąk osoby, która **okazuje pokwitowanie wystawione przez wierzyciela**, zwalnia dłużnika, chyba że było zastrzeżone, iż świadczenie ma nastąpić do rąk własnych wierzyciela, albo chyba że dłużnik działał w złej wierze.

wiedział lub powinien był wiedzieć, że osoba dysponująca pokwitowaniem nie jest uprawniona do przyjęcia świadczenia

Taki dokument, który z uwagi na przepis prawa lub zwyczaj zaświadcza, że osoba, która znajduje się w jego posiadaniu, jest wierzycielem uprawnionym do żądania spełnienia świadczenia, tzn. dokument, który – mimo wykonania przez dłużnika zobowiązania – potwierdza nadal jego istnienie.

np. **weksel, obligacja czy znak legitymacyjny**

(Zob. K. Zagrobelny, w: *Gniewek, Machnikowski, Komentarz*, 2016, art. 465, Nb 2)

Art. 465

§ 1. Jeżeli istnieje **dokument stwierdzający zobowiązanie**, dłużnik spełniając świadczenie może żądać zwrotu dokumentu. Jednakże gdy wierzyciel ma interes w zachowaniu dokumentu, w szczególności gdy świadczenie zostało spełnione tylko częściowo, dłużnik może żądać uczynienia odpowiedniej **wzmianki na dokumencie**.

§ 2. W razie **utraty** dokumentu dłużnik może, niezależnie od pokwitowania, żądać od wierzyciela oświadczenia na piśmie, że dokument został utracony.

§ 3. Jeżeli wierzyciel odmawia zwrotu dokumentu lub uczynienia na nim odpowiedniej wzmianki albo pisemnego oświadczenia o utracie dokumentu, dłużnik może **powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia albo złożyć jego przedmiot do depozytu sądowego**.

Art. 465

Z pokwitowania zapłaty dłużnej sumy wynika **domniemanie zapłaty należności ubocznych**. Z pokwitowania świadczenia okresowego wynika **domniemanie, że spełnione zostały również świadczenia okresowe wymagalne wcześniej**.

Klauzula nadzwyczajnej zmiany stosunków – *rebus sic stantibus*

Art. 357¹

Jeżeli z powodu nadzwyczajnej zmiany stosunków spełnienie świadczenia byłoby połączone z nadmiernymi trudnościami albo groziłoby jednej ze stron rażąca strata, czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy, sąd może po rozważeniu interesów stron, zgodnie z zasadami współżycia społecznego, oznaczyć sposób wykonania zobowiązania, wysokość świadczenia lub nawet orzec o rozwiązaniu umowy. Rozwiązując umowę sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron, kierując się zasadami określonymi w zdaniu poprzedzającym.

§ 2. (uchylony)

Art. 357¹ nie podważa zasady
pacta sunt servanda,
a jedynie łagodzi jej rygor.

**Mechanizm adaptacji stosunków zobowiązaniowych do zmieniających się
stosunków społeczno-gospodarczych w sytuacjach nadzwyczajnych.**

Nadzwyczajna zmiana stosunków

ZAKRES ZASTOSOWANIA

-Art. 357¹ znajduje zastosowanie do **zobowiązań umownych**

Zob. „(...) czego strony nie przewidywały przy zawarciu umowy (...)”

Czy może być w drodze analogii stosowany do **pozaumownych stosunków obligacyjnych** ?

(wynikających z czynów niedozwolonych, jednostronnych czynności prawnych, bezpodstawnego wzbogacenia itd.)

-**NIE** - 357¹ KC powinien być interpretowany ściśle

(m.in. *Radwański, Olejniczak, Zobowiązania*, 2014, s. 318; *P. Machnikowski*, w: *Gniewek, Machnikowski*, Komentarz, 2019, 357¹, Nb 2; *M. Mataczyński, M. Saczywko*, w: *Gutowski*, Komentarz, t. I, 2019, art. 357¹, Nb 5)

- **TAK**, lecz w sposób „ostrożny” (m.in. post. SN z 26.11.1992 r. (III CZP 144/92, OSP 1993, Nr 11, poz. 215 z glosą krytyczną *E. Drozda*, tamże) i w uzasadnieniu uchw. SN (7) z 29.12.1994 r. (III CZP 120/94, OSN 1995, Nr 4, poz. 55 z glosą *A. Szpunara*, PiP 1995, Nr 7, s. 95); *A. Brzozowski*, w: *Pietrzykowski*, Komentarz, 2018, t. I, art. 357¹, Nb 74.)

PRZESŁANKI ZASTOSOWANIA

- 1) nadzwyczajna zmiana stosunków;
- 2) nadmierna trudność w spełnieniu świadczenia lub groźba rażącej straty dla jednej ze stron;
- 3) związek przyczynowy między zmianą stosunków a utrudnieniami w wykonaniu zobowiązania czy groźbą straty;
- 4) nieprzewidzenie przez strony przy zawieraniu umowy wpływu zmiany stosunków na wykonanie zobowiązania.

1) Nadzwyczajna zmiana stosunków

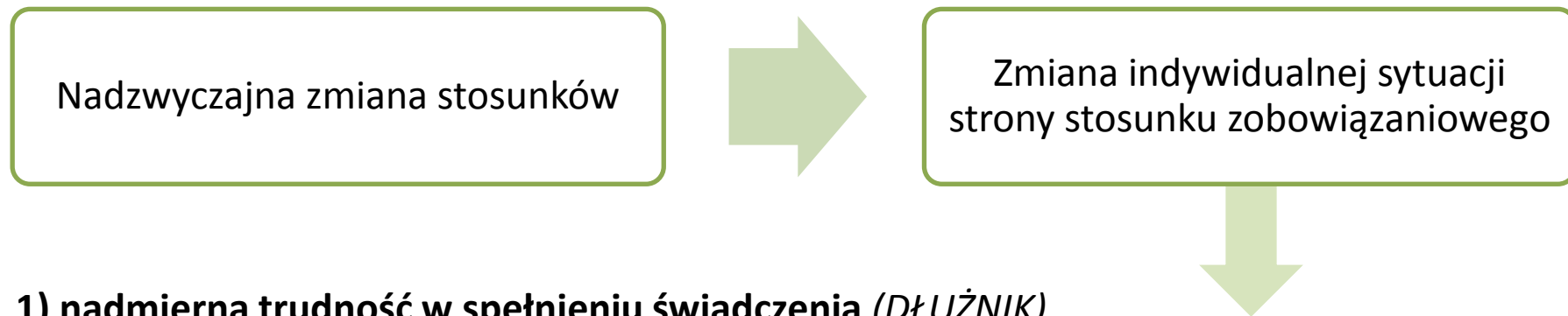
- „**stosunki**” → uwarunkowania, które dotyczą większej grupy podmiotów lub mają charakter **powszechny** (wyr. SN z 19.11.2014 r., II CSK 191/14)
 - nie dotyczy zmiany indywidualnej sytuacji strony bądź obydwu stron stosunku zobowiązaniowego (choroba, pogorszenie sytuacji materialnej itp.);
- **nadzwyczajny charakter zmian** → zmiana wyjątkowa, normalnie niespotykana
 - nadzwyczajność ma cechować samą **zmianę** stosunków; niekoniecznie zdarzenie, które ją powoduje;
 - wymóg **trwałości** zaistniałej zmiany okoliczności (nie chodzi o incydentalne, przemijające zakłócenia sytuacji, ale o jej trwałe przeobrażenie);

Nadzwyczajna zmiana stosunków a **normalne ryzyko gospodarcze** (zjawiska, które wiążą się w sposób naturalny z danego rodzaju działalnością i powinny być przez podmiotybrane pod uwagę).

Np. **nadzwyczajna zmiana sytuacji gospodarczej** (załamania gospodarczego objawiającego się hiperinflacją, bardzo dużym bezrobociem, masowymi upadłościami przedsiębiorców itp.); **zmiana stanu prawnego** (np. stawek celnych i podatkowych)

2) Nadmierna trudność w spełnieniu świadczenia lub groźba rażącej straty dla jednej ze stron

1) nadmierna trudność w spełnieniu świadczenia (DŁUŻNIK)

- Trudności natury **osobistej / majątkowej** (konieczność poniesienia wysokich kosztów dla spełnienia świadczenia)
- Wyłącznie trudności **natury osobistej** → „z przyczyn praktycznych lub prawnych podjęcie przez dłużnika nakazanego mu zachowania wymagałoby od niego szczególnych, niezmiernie uciążliwych lub też niebezpiecznych dla dłużnika i z tego powodu zupełnie nieracjonalnych starań.” *P. Machnikowski, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz, 2019, 357¹, Nb 8. ; „Relacja kosztów świadczenia do jego wartości powinna być rozpatrywana w kontekście przesłanki rażącej straty,, P. Machnikowski, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz, 2019, 357¹, Nb 8.*

2) groźba rażącej straty (DŁUŻNIK/WIERZYTEL)

- strata "zdecydowanie ponadprzeciętna"
- powinna być oceniana z uwzględnieniem istoty i celu konkretnego zobowiązania (np. cel gospodarczy transakcji).

3) Związek przyczynowy między zmianą stosunków a utrudnieniami w wykonaniu zobowiązania czy groźbą straty

4) Nieprzewidzenie przez strony przy zawieraniu umowy wpływu zmiany stosunków na wykonanie zobowiązania

- art. 357¹ KC wymaga, by żadna ze stron w chwili zawierania umowy nie przewidywała, jaki wpływ na ich stosunek prawny **wywoła zmiana okoliczności**. → może się zdarzyć, że strony przewidywały nadzwyczajną zmianę stosunków jako taką, ale nie przewidziały jej wpływu na ich zobowiązanie;
- UWAGA! Chodzi o to by strony **faktycznie nie przewidziały** znaczenia zmiany stosunków dla ich zobowiązania, ale też by **nie można było tego przewidzieć przy dołożeniu należytej staranności** (art. 355 KC).

Strona rzeczywiście nie przewidziała znaczenia zmiany stosunków dla danego zobowiązania

Strona nie mogła go przewidzieć przy dołożeniu należytej staranności

Wymóg
"nieprzewidywalności"

Tak określony wymóg służy wyłączeniu zastosowania przepisu w sytuacjach mieszczących się w zakresie tzw. **normalnego ryzyka kontraktowego**. *P. Machnikowski, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz, 2019, 357¹, Nb 10.*

Zastosowanie klauzuli *rebus sic stantibus*

1. Spełnienie przesłanek z art. 357¹ KC → każdą ze stron stosunku obligacyjnego może wystąpić do sądu z **powództwem** przeciwko drugiej stronie o zmianę zobowiązania lub o jego rozwiązanie;
2. Ciężar dowodu zaistnienia wskazanych przesłanek spoczywa na powodzie;
3. Wyrok uwzględniający powództwo będzie wyrokiem **kształtującym (konstytutywnym)**.

Termin na wystąpienie z żądaniem ukształtowania zobowiązania przez sąd

- Uprawnienie do żądania ukształtowania stosunku prawnego przez sąd nie podlega przedawnieniu, gdyż **nie jest roszczeniem!**
- Możliwość jego realizacji istnieje tak długo, jak długo istnieje samo zobowiązanie

Dyrektywy dla sądu

Wydając rozstrzygnięcie, sąd powinien kierować się **interesami stron** (nie może kierować się korzyścią tylko jednej strony; musi uwzględniać także warunki, potrzeby i dążenia drugiej strony) i **zasadami współżycia społecznego**.

„Dobierając sposób interwencji w treść stosunku prawnego, sąd powinien dążyć do poprawienia pogorszonej wskutek zmiany stosunków sytuacji powoda w sposób jak najmniej dotkliwy dla pozwanego.” P. Machnikowski, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz, 2019, 357¹, Nb 13.

Możliwe rodzaje ingerencji sądu:

1) Modyfikacja zobowiązania:

-oznaczenie **sposobu wykonania zobowiązania**

np. zmiana miejsca spełnienia świadczenia, czasu (zmiana terminu, rozłożenie świadczenia podzielonego na raty; skrócenie lub przedłużenie okresu trwania zobowiązania ciągłego), sposobu w ścisłym znaczeniu (rodzaju czynności dłużnika prowadzących do spełnienia świadczenia) itp.

-oznaczenie **wysokości świadczenia**

2) Rozwiązanie umowy :

- Zakończenie stosunku zobowiązaniowego na mocy orzeczenia sądu.
- Rozwiązując umowę sąd może w miarę potrzeby orzec o rozliczeniach stron.
- Sąd może w wyroku określić **datę, w której dany stosunek prawny ustaje**. Może to być data wcześniejsza od daty wyroku.